

етапах історії суспільство переймалося питаннями гармонійного духовного розвитку людини. На жаль, сучасні тенденції розвитку світової цивілізації свідчать про все меншу й меншу ефективність і роль традиційної освіти у формуванні духовного світу людини та загалом людства і дедалі згубніший вплив "раціонального" (того, що забезпечує функція мислення) у світоглядних цінностях.

За сучасною парадигмою еволюційно визначеного розвитку суспільство буде свої відносини з довкіллям, нехтуючи будь-які етичні та моральні норми й правила. Очевидним є поринання людини в лоно споживацького існування, її відчуження від природи, байдужість до заповіданої при цьому шкоди навколишньому середовищу, а одночасно і самій людині.

Сьогодні постіндустріальна цивілізація ввійшла у жорстке протистояння з природою, екологічною системою планети. Складається враження, що людство примирилося з думкою про світ без майбутнього.

Література

1. Вернадский, В. И. Живое вещество : Автотрофность человечества / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1994. – 270 с.
2. Кебурия, Г. Н. Апокалипсис заказывали? Концепция экологической безопасности / Г. Н. Кебурия. – М. : Научный мир, 2007. – 288 с.
3. Програма дій "Порядок денний на XXI століття" ("Agenda – 21"). – К. : Інтелсфера, 2000.
4. Українська Радянська Енциклопедія : в 20 т. – К. : Рад. енциклопедія, 1972. Т. 10. – 1972. – 1630 с.

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПЛАВНИХ ЛІСІВ В УКРАЇНИ

Кушнір Л.М., Мусієнко М.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Заплавні лісові фітоценози України відрізняються своєрідністю й унікальністю. Вони зростають в умовах постійного впливу алювіальних і руслових процесів. Ці ліси хоча і займають відносно невелику площу (близько 400 тис.га), проте виконують надзвичайно важливі екологічні функції та мають велике господарське значення.

Внаслідок створення на ріках каскадів водосховищ, експлуатації в долинах рік водозабірних споруд, зарегулювання поверхневого стоку та проведення екологічно необґрунтованих заходів на різних ланках річкових водозборів в останні декілька десятиліть в заплавах спостерігається різка трансформація лісорослинних умов, що призводить до ослаблення та навіть деградації заплавних лісів.

Лісогосподарські заходи, що проводяться в цих лісах, не враховують не лише їх унікальні багатогранні еколого-захисні (руслостабілізуючі, кольматуючі, ґрунтозахисні, водоохоронні, рекреаційні та інші) функції, а й особливості умов зростання та їх антропогенну порушеність. Наукові основи господарювання в заплавах лісах України розроблені дуже слабо. За своїм змістом вони більшою мірою відповідають природі лісів, які зростають на верхніх ланках водозбору.

Природний генезис лісової рослинності в заплавах обумовлюється основними взаємопов'язаними процесами - алювіальністю, заплавною, а

також меандруванням річки. Особливості акумуляції алювію на поверхні заплави здебільшого визначають певні закономірності у формуванні типів лісорослинних умов і відповідних їм типів лісу в різних зонах заплави - прируслової, центральній і притерасній. У генезисі та еволюції заплавних типів лісу простежуються як зональні, так і азональні особливості, за якими вони суттєво відрізняються від типів лісу, що формуються в нагірних умовах.

Кожен тип лісу характеризується своєрідним рельєфом, ґрунтами, рівнем залягання ґрунтових вод, трав'яним покривом, чагарниковим та деревним ярусом насаджень. У степовій та лісостеповій зонах спостерігається відсутність в'язових дібров у заплавному типі лісу, що обумовлено порушенням структурно-функціональної організації заплавних ландшафтів та водозборів рік взагалі.

Заплавні ліси при організації лісового господарства й обліку лісового фонду необхідно організувати в самостійну господарську частину. Це сприятиме проведенню лісгосподарських заходів на ґрунтово-топологічній основі, з врахуванням екологічної специфіки заплави.

Спираючись на дослідження Ткача В.П., можна зазначити, що в Україні назріла гостра необхідність у розширенні проведення лісовідновних та суцільних санітарних рубок дубових насаджень, виключених з експлуатації. В системі разових заходів щодо оптимізації вікової структури лісофонду доцільно також провести суцільні рубки порослевих 80-100 річних низькоповнотних дубняків II бонітету, що віднесені до категорій захисності, в яких регламентується проведення головних рубок [2].

Вільхові насадження відзначаються дещо кращим станом порівняно з тополевыми та дубовими. Проте запаси цих насаджень є також недостатньо високими, питома частка низькоповнотних насаджень ще відносно велика. Не встановлено істотної різниці в продуктивності природних та штучних вільшаників, меншими запасами (на 10-30%) відрізняються насадження, що зростають в меліорованих заплавах (Гутянський ДЛГ - заплава Мерли). Не простежуються також зональні особливості в динаміці запасів модальних вільшаників.

Антропогенна трансформація лісорослинних умов у заплавах рік суттєво впливає на динаміку росту та стан лісів. Заплавні ліси порівняно з лісами, що зростають у нагірних умовах, значно частіше та інтенсивніше всихають [1]. Реакцію насаджень на зміни екологічних умов, пов'язаних з антропогенним впливом, досить добре ілюструє динаміка їх річного радіального приросту.

Досить добре відновлюється природним шляхом тополя біла та тополя чорна (осокір). У заплавах рік Лісостепу та Степу після рубки материнського деревостану в зимовий період на зрубках виникає життєздатне осокореве поновлення переважно порослевого та насінневого походження (до 15 тис.шт/га). Проте добре відновлюються осокорові деревостани тільки до 30-35 років, а потім на відміну від тополі білої поновлення різко погіршується. Тому лісові культури тополь білої та чорної необхідно створювати тільки у випадку незадовільного природного поновлення на сильно задернілих зрубках, які утворились переважно після суцільних санітарних рубок перестійних низькоповнотних деревостанів.

Природні вербові насадження, в яких домінують верби біла та ламка, зростають в прируслової та центральній частинах заплави на важких недостатньо дренажних ґрунтах з близьким заляганням ґрунтових вод. Природне вегетативне відновлення вербових насаджень протікає успішно

тільки за умови своєчасного проведення головної рубки.

Таким чином, наслідки використання заплавних лісів зводяться до:

1. Формування заплавних ландшафтів тісно пов'язано з русловими та алювіальними процесами. Ці процеси обумовлюють велику типологічну різноманітність і специфічність лісорослинних умов і суттєво впливають на динаміку росту заплавних лісових біоценозів. Проте лісогосподарські заходи в заплавних насадженнях проводяться без врахування їх природних особливостей, сучасного стану та антропогенної трансформації і не погоджуються з іншими системами господарювання, що здійснюються як в межах заплавної частини водозбору, так і загалом на всьому водозборі.
2. Водоохоронно-захисні функції заплавних лісів посилюються з просуванням з Півночі на Південь України. Мінімально необхідна лісистість безлісних ділянок заплав становить 15-20%.
3. Заплавні лісові біоценози суттєво загальмовують процеси меандрування річок та руйнування їх берегів, позитивно впливають і на сусідні безлісні ділянки заплав.
4. Стратегія захисного лісорозведення в заплавних ландшафтах повинна передбачати створення системи захисних лісових смуг в першу чергу на лівих берегах рік. При цьому заліснення слід проводити у всьому поясі меандрування рік.
5. Прогресуючі процеси урбанізації водозборів рік обумовлюють посилення рекреаційного використання заплавних лісів.

Лісові насадження тополь, верб, вільхи чорної, в яких господарська діяльність здійснюється з врахуванням біологічних особливостей порід, добре відновлюються природним способом у всіх природних зонах. Проте у перестійних і низькоповнотних деревостанах відновлювальна здатність насаджень різко падає. Шляхом проведення головних рубок в зимовий період в рекомендованому віці досягається успішне природне відновлення насаджень цих порід.

1. Встановлені закономірності росту природних та штучних насаджень основних лісоутворюючих порід в різних умовах місцезростання слід покласти в основу рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства.
2. Проблема розробки наукових основ господарювання в заплавних лісах України є вкрай гострою і актуальною, а тому вимагає безвідкладного вирішення.

Література

1. Рожков С.А., Козак О.В. Лісове господарство України в умовах реформування // Лісовий і мисливський журнал. – 1989. - №1. - С.10
2. Ткач В.П. Заплавні ліси Лівобережної України та наукові основи господарювання в них / автореферат дисертації. – Львів, 1999.